

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻՒԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ

ԵՕԹՆԵՒՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻՒԱ ՈՒՐԲԱԹ ԶԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1856

ԹԻԻ 529

ԶՄԻՌՆԻՒԱ, ԶԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ

Նաբոլի տերութեան խնդիրը միևնոյն ծանր ու վտանգաւոր հարցութեան մէջ կը դառնայ: Աւստրիոյ կառավարութեան միջնորդութիւնը գրեթէ ամենին ներգործութիւն մը չըրաւ վեհափառ Ֆերտինանտոս թագաւորին վրայ: Եւ կրնն թէ յամառեալ կըմնայ միշտ իւր քաղաքական ընթացքին վրայ: Ի վերայ այս ամենայնի միտքերը խիստ գրգռեալ են Իտալիոյ մէջ և մանաւանդ Նաբոլի վեճակաց մէջ: Աստի կը վիճարկուի որ յանկարծ արտամբում թիւն մը և խափութիւն մը չմտայ: Աւստրիոյ կառավարութիւնը ծանուցած է Նաբոլի թագաւորին, կըսէ Նաբոլի քաղաքը, թէ ի գիտութեամբ և անտարաձեռութեամբ Աւստրիոյ ներքին չեղած Իտալիոյ նահանգաց մէջ, աւստրիական կառավարութիւնը հոգ մը չունի ընելու: քանզի ի սովորական վեճակաց մէջ իւր ունեցած վնասուրական գորութիւնը բաւական է նոյն երկրին անդորրութիւնը հաստատուն պահելու:

Յիշեալ քաղաքը հետեւեալ տեղեկութիւնները ևս կու տայ Նաբոլի գործոց վրայ: Նաբոլի թագաւորը աւելի խաղաղասիրութիւն կը ցուցնէ և կը ձանձաղ իրաւունքը զոր ունին Արեւմտեան տերութիւնները իրեն խրատ տարու: սակայն ազատ է կըսէ մտիկ ընելու նոյն խրատները, կամ մտիկ չընելու: Այս պատասխանը ամայս սկիզբը յուզարկուած և խորհրդաբար հաղորդուած պիտի ըլլայ Փարիզի և Լոնտոնի դահլճաց: Սակայն յայտնի է որ Վեդլիան և Վաղըան կատարելապէս գոհ պիտի չըլլան յիշեալ պատասխանէն և կըսուի թէ միտք ունին երկուքը

մէկ տեղ աղբարարական թուղթ մը յուղարկել Նաբոլի թագաւորին, (որովհետք կը հաստատուն թէ արդէն յուղարկեցաւ այս թուղթը), որուն մէջ հետեւեալ չորս խնդիրները կընեն. նախ կը պահանջեն որ ոստիկանութեան (բոլիցիա) ըստ կամի ընտանութիւնը ջնջուի: նմանապէս ոստիկանութիւնը չիւնայ ըստ հաճոյց իւրաց պատմել: Երկրորդ կը խնդրեն որ քաղաքական կառավարութե մէջ բարեկարգութիւններ ըլլան: Երրորդ գրամանոյնը հաստատուն վաճառահանութիւնը և արուեստները ծաղիկեցնելու համար: Չորրորդ պահի խափանը և արտաբերութեան թղթաւորութիւն շնորհուի իրենց հայրենիքը մտնելու և իրենց վաղեմի քաղաքական պաշտօնները ի գործ դնելու: հաղորդութեան թուղթ մը ստորագրելով:

Յիշեալ աղբարարական թղթոյն մէջ զորաւոր կերպիւր այս պահանջանոց պատճառները նշանաւորուած են, և զորոցում է թէ իւրաքանչիւր կառավարութեան գլխոյն վեհապետութիւնը չարտադրուած է ուրիշ թագաւորաց հաւասար վեհապետութեամբը:

Վեդլիոյ թայնը կը պահուի իւր թուոյն մէջ որ ի 1-13 ամայս, կըսէ թէ, Նաբոլի թագաւորը թէկ եւ առաւ ու փոխեց իւր անպատկառ խաղերը զորս առջի բերանը զուցած էր Վաղըիոյ և Վեդլիոյ տեղութեանց, սակայն չստատացաւ իւր քաղաքական ընթացքը փոխելու: Վաղըիան և Վեդլիան Նաբոլի կառավարութեան նամակին պատասխանելով, ապացուցին թէ անմիջապէս հարկաւոր է Նաբոլի թագաւորին որ արգարութեան և մարդկութեան սկզբանց աւելի համեմատ քաղաքական կառավարել իւր ժողովուրդը: Եթէ հաճոյսկան պատասխան մը

չարտի ըստ այսմ մասին, առաջին գործը զոր պիտի ընեն դաճակեցները, կըսէ յիշեալ լրագրիւր. պիտի ըլլայ քաղաքական յարաբերութեց քաղաքաւորը և Նաբոլի գեներալաց ձամբայ տրուելը: Եւ այս գիտուածիս մէջ ըստ բաւարարական նաւական գորութիւն պիտի յուղարկուի Նաբոլի և Վիկիլիայի ծովեղերը գաղղիացի և անդ զիացի բնակիչները պաշտպանելու համար: Եւ այս օրինակ է առայժմ Նաբոլի գործոց վիճակը: և Ֆերտինանտոս թագաւորը վնասուրական մեծ պատրաստութիւններ կընէ ինքը զինքը և իւր երկիրը պաշտպանելու համար, եթէ դրան յարձակում մը ըլլայ իրեն դէմ:

Յայտնի է որ Նաբոլի նահանգին կառավարութիւնը ինը ամիսի չափ Ռուսաց զինուորական հայիագուն Վորիս Վեդլիոյի գեներալին ձեռքը մնաց, որ խիստ մարդասիրութեամբ վարուելով բոլոր բնակաց հետ, յետագայ շնորհակարարութեան երկու նամակները ընդունելու է: Նաբոլի քաղաքական ժողովին և նախորդի բաժնակին միւշիւր իմայիլ փաշայէն:

Նաբոլի այս նամակները, զորս Վեդլիոյ Ռիւս լրագրիւրը կը հրատարակէ: Թարգմանութիւն պաշտօնական նամակին: Զոր Նաբոլի Վեդլիոյն անդամները մտածցին Նաբոլի Վեդլիոյի գեներալին, որ նոյն նահանգին կառավարէն էր: Վորիս Վեդլիոյի գեներալիւր Նաբոլի նահանգին կառավարիչ սահմանուելով Ռուսաց կառավարութեան, այս պաշտօնը իւր վրայ առնելէ ի վեր, ամեն կարելի խնամատարութիւնը ի գործ գրաւ նահանգին կարողութեանցը համար: ամենեւին թող չտուաւ որ հարստահարութիւն ընեն և սիրով ընդունեցաւ ամեն խնդիրները զորս ներկայացուցին Նաբոլի Վեդլիոյին:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԱՅՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳՈՒՅԵԱԼ ՊՈՂՈՍ-ՊԵՅ ՏԻՒՂԵԱՆ

- Վեդլիան, Աւստրիոյ Պարնասեան, Չոն դայր անգին ընծաւես, Թէ իմ կացեալ թեւադիր, Պերճ դայր գըլուս պոսկես: Վարդը են նմա մեծութիւն, Վեհանձնութիւն, սեր ազգին, Եւ երախտիք նաւթեալ ձրի Հայկաստանը գրոհին: Ղեա Վիցարիոյ և համարող Վրուին նաղելի՛ ակն անգին, Ուժ տան երկիրը, արփին լյա, Ի ուժ սեր ժպտի խնդաքին: Մտի բարիք ծաւալին, Եւ նքթեց գահ ի ծոց, Եւ որ մաղխմ գովաբան Լեզուաւս՝ սրտիւս ջերմ ի բոց: Այլը անթաւաճ քեզ, այլ Տէր: Հաճեաց բարս այս ի այս բնդ հիւս, Օ որ արդ ժտիմ հեզ Սուսայս Վեհ Պողոսիգ ձօնել Տիւզ:

ՅԱՅՏԵՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ընդդէմ ինքիւր որ կարգաւորեցաւ հոռութեան Հայոց Էնդիցեայ մէջ 1856 յուլիսի 22ին յառարկեալ ինքիւր: (Հարանտիւթիւն և վերջ) (1)

Ուստի աղէկ մը քննելը ու նայելը թէ այս անձիքը մեզի ինչ փնտս առած ունին, և ինչ զգուշութիւն ընելու հարկաւորութիւն կայ: Թէ որ կուտարաւ, հեթանոս, հերետիկոս, և կամ բողոքական եղեր են նէ. թող իրենք իրենց հոգեւոց փրկութիւններն մտնան, և կարող են մտածելու: «Սնին զՍոխես և զՍարգաթես»:

Մենք աղէկ գիտենք և կընդունինք որ վերջիջեալ մղորութեանց հետևողները մինչև վերջը յամառեալ մնալու որ ըլլան, թէ յերկիրս և թէ ի յերկրի կապեալ և գառապարտեալ են: Մոր համար անոնք մեզ չեն կրնար վնասել շնորհիւն Ստուծոյ: Իայց չէ, սո գառապարտելի կրօնքներուն մեկուն, և ոչ մեկուն հետեւած չեն, հագա սրն է: Վղէկ միս գրեք: Վերջիջեալ կանգակին հրատարակչին, ու անոր արքանեակներուն կողմէն հերետիկոս կուտած (ընդդէմ Հռոմայ եկեղեցւոյն, և ընդհանուր սուրբ ժողովոց կարծեացը և վճարոց), Հայոց եկեղեցւոյն գացեր, սեր և խաղաղութիւն քարոզելու: Ընդհանուր ազգին յառաջագիտութեան արգելքները անհետ ընելու, ազգը գառապարտութեան և քաղաքակրթութեան ձամբան սորվեցնելու, վերջապէս ազգը ամեն կերպ կատարելութեանց լուսով փայլեցնելու համար կախապէս կզեր: Եւ ձամբաններն է արգեթք մեզի փնտս հասցու նողը, ու հարեկորուստ անձանց վախը:

Ըստ կանգակին վկայութեանը, թէ որ ասանկ է, հարկաւ իրենք հակառակը գործելու պարտաւորեալ են:

Իայց պիտոր ըսեն որ, մենք ինչ որ ընենք, մեզի ներքին է. զի հոսմական սուրբ հաւատքը ունինք, ու ըսածնին ալ գործքով կատարեն: Հապա սեր կըմնայ Առաքելոյն վճիռը որ կըսէ «անանց գործոց հաւատք մեռեալէն»: Չքենք ասանկ խնդիրները, որ մեր նիւթէն գուրս է:

Վեզի կուգայ որ ասանք չեն մեզ փնտսողը, այսպիսի ազգագուս ջանքերը մեզ չեն գայթակղեցնելը: (Կանգակին վախը) հապա կընայ ըլլալ որ ասանց սո բարի օրինակէն շարժեալ, հառմական Հայոց ազգին լուսաւորեալ մարտնոց հետեւելով, իրենք ալ սկսին ազգին մէջ սո ջանքերը ի գործ դնելու, ու ան ժամանակը սո կանգակին տիրաջը գիտաւորութիւնները ի յօդս ցնդելու:

Մաս սո բանիս համար է որ, ամեն տարի, ամեն ամիս, ու ամեն օր կրնգակներ նամակներ յայտարարութիւններ կըլլէ, (այսինքն) Հայք հերետիկոս են, մայրեալ են, չարափառ են, և այլն ըսելով, ու երկու կողմը ատելութեամբ զիրար անցունելով, անոնց հետ ունեցած արտաքին հաղորդակցութիւնիս ալ կարէ:

Այս է եղեր իրեն հոլուական պարտքը, որն որ ուրիշ հովիւներու ալ կը հաղորդէ:

Կըտարմանամ սո «քաջ» հոլուին, սո կերպ պարտաւորութեանցը վրայ:

Հիմա գառնանք ուղղակի ձեզի, ո՞վ գերապաշտիւ Տէր, և միանգամ հարցունենք ձեզի թէ, ասանկ կրօնքի ազատութեան ժամանակ, ոգիները հանդարտ, ազգային խափութիւնը դադրած բարի օրինակներով լցեալ, սեր և խաղաղութի

(1) Մտաւորութիւն պատմութիւն Վեդլիոյի Պրոս սէլ ազնու անոնք ի նշան իւր կը քննարկուի թեմա առ հանցուցեալ վեճակաւոր Պողոս Պիլիքեան, այս ոտամտար գովաբար յառաջին ընդունաւ շարադրեր է, և հայրենի թարգմանել տարով յուղարկեալ է մեզ ի հրատարակութեան, փոփոխելով Արշալուսոյ միջոցաւ նախկին զայն ի յիշատակ Նաբոլի Վեդլիոյին:

(1) Տես լրագրոյս նախնեաց թիւը:

Մեր ազգային սովորութեանցը և շէրահա- թին կանոնացը համեմատ ամեն գատերը և բո- ղորները մէջընդմիջ կը յուզարկէր որ այն տեղ- քննուին և դատուին իւր : անձնական վերակա- ցութեամբը և ի ներկայութեան խտրելին :

Սուտի ի վիպութիւն անասման երախտագի- տութեան զոր կարսի նահանգին բոլոր բնակիչ- ները ունին վասն բարեխնամ կառավարութեան ի որիս Սեղիգոֆ գնդապետին , առաջկայ պաշ- տօնական վկայագիր գրեցինք և ստորագրեցինք :
Կարս , 3 Օկտիբրեմբեր 1272 , (23 Յունիս 1856 :)

(Ստորագրեալ) Ահմէտ էֆէնդի , խապր և անթամ կարսի մէջընդմիջ , Սայիտ էֆէնդի , Սուլթան էֆէնդի , Պատարան զապէ Սուլթան էֆէնդի , Տորոսի է- ֆէնդի զապէ , Սանթ-Պէյ , Հիւսէյն էֆէնդի և Վա- կաս Սաղաթիէն , անթամի մէջընդմիջ :

Բարձրապատիւ տէր և ազնիւ բարեկամ .
Կարս քաղաքը հասած օրս՝ այս երկրին բնա- կիչները իրենց երախտագիտական զգայմունքը և շնորհակալութիւնը յայտնեցին ինձ ձեր մար- դասիրական խնամքը համար զորս ունեցաք ա- նոնց վրայ յիշեալ նահանգին կառավարութիւնը ձեր ձեռքը եղած ժամանակը :

Այս դէպքը ասպացոյց մըն է ձեր բարեգութե- ղիցանց և միանգամայն կը յայտնէ թէ կա- տարեւապէս և ըստ ամենայն մասին կը ծանուցէք ձեր պարտաւորութիւնները : Վերը պատմուած գործոյն ճշդութիւնը անձամբ իմանալով այս տեղ հասնելուս , կը փութամ իմ մտերիմ երօրիւ տագիտութիւն և իմ կատարեալ գոհունակութիւն յայտնել ձեզ , ապահովեցնելով զձեզ թէ իմ մեծ համարումս և բարեկամութիւնս զոր ունեի ձեր վստահութեանը վրայ յառաջմանէ , կրկնա- պատուեցան յոյսով հետէ :

Կարս , 7 Օկտիբրեմբեր 1272 , (27 Յունիս 1857 :)
(Նախատիպը ստորագրեալ է Նախորդի բա- նակին միւշեր Բամայիլ վաշային ձեռքը և անոր կնքովը կնքեալ է :)

Յայտնի է որ Պանոս օրոման անուամբ դրամանոց մը հաստատուեցաւ մտտերս ի Սոսոն և ի կոս- տանդնուպօլիս , որուն դրամագրութիւնը առայժմ 500,000 լուա սթէրլին է , և հրաման ունի մինչև 2 միլիան լուա սթէրլինի հասցնել :

Քարոզելու տեղ , պէտք էր արդեօք անանկ գրուած մը հրատարակաւ եկեղեցիներուն մէջ կարդացնելու , թէ և բարի դիտաւորութիւնը ըլլայ :
Հարկը տարիներէ հետեւ քարոզութիւններդ , և վէճերնիդ առ նիւթիս վրայ չէր մի (այսինքն) :
Հայք հեղեփկու են , եկեղեցիներուն երթա- լու հրաման չիայ , անոնց հետ ի հոգեւորս հազոր գահցութիւն ընելը արդիւնեալ է : Եւ այս քանի բիւր անգամ է որ նորէն կը իրենք , որ պատճառ կը լլայք հանդարտ միտքերը արթնցունելու ու խառնելու : Սոսոնը ուրեմն եղած սոսկալի կը բոնական կուրծները , սարսափելի աղբային հա- լածանքները . կերպ կերպ զարհուրելի հոգեւոր և մարմնոյ միաները , ինչ շահեցոյք արդեօք :
Արցաք Հայ մը հռոմէական ընել , կամ անոնց սիրտը վաստակիլ , ոչ , ոչ :

Կարձեալ , գուր բան մը իմացո՞ք այն ալե- կոծեալ ժամանակները , ձեր քթէն կաթիլ մը արիւն եկաւ արդեօք , որոնք որ ձեր ստերու- թեանը ու փառասիրութիւնը զո՞հ եղած , ումանք գլխատուելով , ումանք կախուելով , և բոլոր ազգ մը բոլոր ստացուածքնին կորսնցուցած , Վրիտ լեռներուն մէջ տարիներով թափառական պտըտեցան , և այլն և այլն , որոնց շատը մեր օրե- բուն հանդիպելով ականատես եղանք . ուրեմն հիմա ինչ աղբեցութիւն պիտի ունենայ ձեր այս անհանգրիւտոր հովուական կոնդակնիդ :

Հարկաւ նոր աստիւթիւն , նոր թշնամանք , նոր խառնութիւն , նոր նախանձ , և այլն : Ահա շահը , ահա պտուղը :

Արդեօք Քրիստոս Տէրն մեր ան կերպով որ- սաց Մաքեալները , Նոյնպէս Մաքեալները ան ձամբով դարձուցին անհաւատները . մեր առջեւ սուրբ Հայրապետները ան կանոններով

Այս դրամանոցը , որ բամբուրութեամբ հիմ- նեալ է Նիզդից թագուհոյն հրովարտակաւ , օգոստոսիա Սուլթանին կայսերական հաճու- թիւնը և ստացած է , ու մետասան երեւելի անձինքներէ բաղկացեալ ժողով մը պիտի կա- ռավարուի ի յոսոն նախագահութեամբ միտար ի էջերո պաշտօնատարին , որ Նիզդից բարաւ մէնթին անդամ է : Կոստանդնուպօլիս այս գրա- մանոցին վերին կառավարութիւնը միտար Չէրլս իտ մեծարդոյ փաճառականին յանձնուած է , և իզմիր միտար Չ. Չ. Ա. Ֆոնթէնին :

Ահաւասիկ Օսմանեան Գրամանոցին շրջաբե- րականը , որ այս օրերս հրատարակեցաւ :

Յարգոյ պարոն ,
Պատիւ կը համարիմք մեզ ծանուցանել ձեզ թէ Օսմանեան Գրամանոցին գրասենեակները բացուեցան Սեփիէ փողոցը թիւ 158 :

Գրամանոցը պիտի խորհրդակցի յարգոյ փա- ճառականաց և ուրիշ օրեկիցէ անձանց հետ , որոնք հարկաւորութիւն կուրենան անոր գրա- մական գործակցութեանէն , զոր կարողութիւն ունի մատուցանելու անոնց :

Յիշեալ դրամանոցը աւանդով (բէհիտով) ստակ պիտի տայ , զանազան պարտամուրհակաց պայմանաւորուեցող սոկոսը վար իջեցնելով ստակը պիտի վճարէ , և դրամատուտակ դուրս պիտի հանէ , այլև իբրև գրամարդը փաճառականաց , զիւրութիւններ պիտի մատուցանէ անոնց : Վերջապէս ամեն գործողութիւնները պիտի կա- տարէ որոնք կրնան ապահովել և զիւրացնել սուկտրական գործքերը :

Նոնք որ կը ցանկան աւելի յայտնի տեղեկու- թիւններ և բացատրութիւններ ստանալ , կրնան ամեն օր դիմել Գրամանոցին գրասենեակը , որ բոց պիտի ըլլայ առաւօտեան 9 ժամէն մինչև երեկոյեան 4 ժամը (ըստ Նւրուպուլու) :

Բնկարորդ , Յարգոյ Պարոն , մեր կատարեալ յարգանաց հաւատարմը :

Օմիււնիա , 10 սեպտեմբերի 1856 .
Կառավարիչ , Չ. Չ. Ա. Ֆոնթէնին
Գործակաւոր , Ի. ՈՒԻԹԵՐԸՐ

Մտերս Սոսոնի մէջ ընդհանուր տեղե- կագրութիւն մը հրատարակուեցաւ Սեփիէ Քրի- տանից Միացեալ Թագաւորութեան 1855-ամին եկամտից և ծախուց վրայոք՝ որոյմէ հետեւեալ- ները արժան կը համարինք հաղորդել մեր յար- գոյ ընթերցողաց :

Կը քարոզէին մոլորեալներուն . չէ , չէ . ոչ երբէք առ կերպ քարոզութիւն մը , և գրուածք մը ոչ կարգացրէ և ոչ լսեր ենք :

Սուտի ձեր առ կերպ դիտաւորութիւնները և քարոզութիւնները , երբոր անոնց չեն յար- մարիք , ու անոնց պէս պտղաբեր չըլլայ նէ , ինչ ըսելու է արդեօք , կամ ինչ ընելու է :

Մերեցէք մեզ , գերապատիւ Տէր , մենք աշ- խարհական կարգէ ըլլալով , իրաւ է որ մեզի չիտար ձեզի խրատ տալ , կամ յանդիմանել , ու բովհետեւ Քրիստոս մեզի պատուիրեր է որ ձեզ պատուենք , բայց միանգամ ձեր անիրաւ գործ- քերնուդ ալ չհետեւինք : Սակայն որովհետեւ աշխարհականաց վկայութեամբը ու ժողովուրեան «արթնի է» ձայներովը առ պաշտօնին հասած էք , այն ահաւոր և սուրբ արարողութիւնները ձեր վրայ կատարված ժամանակը , ըրած սոսկալի եր- դումներովնիդ ձեր վրայ առած բուն հովուա- կան պարտքերնիդ մատուցելիդ բերելու համար զձեզ կը հրաւիրենք :

Պատուաւորացէս կաղաչեմք որ , Պօղոս Մա- քեալն աւ Տիմոթէոս գրած առաջին թղթին մէջ , երբորդ գլխէն սկսեալ մինչև տասներորդ համարը ու շարքութեամբ կարգաք :

Մենք միայն նոյն գլխին մէջ հինգերորդ հա- մարը յիշենք որ կրտէ , «Թէ որ իւրում տանն վերակացու չը խախտէ լինել , զիւրդ եկեղեցոյ Մատուցոյ խնամակալ լինիցի» : Առաքելն առ կարևոր խրատը ուղղակի ձեր վրայ յարմարը ներէն ետքը . խօսքերնուս վերջը , մենք աշխար- հականքս կրնդ ակին մէջ գտնուած ու յիշուած սիրոյ և խաղաղութեան դէմ եղածները կը հեր- քեմք և չենք ընդունիր :

Առաջին , վերջին լեալ եկեղեցականաց , գործ .

Յամին 1855 Սեփիէ Քրիտանից եկամտից մարուր գուճարը հասաւ 63 միլիոն 364,605 լու- աւ սթէրլինի . և ծախքը հասաւ 84 միլիոն 505 788 լուայի . ըսել է որ 21 միլիոն 141,183 լուա աւելի ծախք եղեր է :

Ի պատճառս վերջին պատերազմաց ազգային պարտքը աւելցաւ 18 միլիոն 333,927 լուա ըս- թէրին : Բայց յայտնե՞ք 14 միլիոն 643,483 լու- աւ տուրքերուն վրայ յաւելցաւ , և 32 միլիոն 927,410 լուա սթէրլինի փոխ առնուեցաւ :

Սեփիէ Քրիտանից Միացեալ Թագաւորու- թեան մէջ 1855ին մտած բոլոր ապրանսոց ար- ժէքը կը հասնի 143 միլիոն 850,505 լուա սթէր- լինի . իսկ նոյն տարւոյն մէջ դուրս ելած ապրա- նոց արժէքը (առանց ի հաշիւ արկանելոյ օտա- րական ապրանքները) կը հասնի 95 միլիոն 669,330 լուայի : (Ստար երկիրներէ և գաղթականաց երկիրներէ Նիզդիս եկած և դուրս ելած փաճա- ուց արժէքը 1855ին հասած է 20 միլիոն 406, 437 լուա սթէրլինի : Յամին 1855 Սեփիէ Քրի- տանից մէջ 865 առաքատուար նաւ և 233 շրգեշարժ նաւ շինուեցաւ : Նիզդից փաճառա- կանութեանը համար 17,074 առաքատուար նաւ և 754 շրգեշարժ կը գործածուի : Այս նաւուց մէջ գտնուող նաւատեսոց թիւը 168,537 հա- զիւ կը հասնի : Նիզդից փողերամուցը 1855ին կրի- ուեցաւ 9 միլիոն 8,663 սոկի լուա սթէրլինի , 195,510 լուա սթէրլինի արծաթ դրամ , և 41, 091 լուայի պղինձ դրամ : Յամին 1855 Նիզդից բոլոր ժողովուրդը թիւը 18,786,000 հոգի էր . Նոյն տարուան մէջ 635,123 հոգի ծներ է և 426 242 հոգի մեռեր է : Յունվարի 1, 1856 , Նիզ- ղից մէջ կը գտնուէր 877,767 աղքատ : Սիպիտայի մէջ 79,887 և իւրանտայի մէջ 73,083 : Նիզ- ղից Միացեալ Թագաւորութեան 1855ին պոն- դիտանալու մտօք դուրս ելող անձանց բոլոր թիւը կը հասնի 176,807 հոգիի . որոյմէ 16,966 հոգին Մեքիկոյ Հիւսիսային կողմը Նիզդից ու- նեցած երկիրները գացին . 103,464 հոգին Միաց- եալ Նահանգները գացին և մնացեալները դէպ ի Վատորալիս , Նոր-Օքլինտա և ուրիշ տեղ- ուանք ձանապարհորդեցին :

Արքեպիսկոպոս (Նիզդիս) առևտուրը որ ըստ օրէ ծաղկելու վրայ է , կնչպէս կը տեսնուի հետեւեալ տեղեկութիւններէն , զորս կը կարգաւք Սոսոնի ար Սիւսիսի լրագրոյն մէջ :

Յամին 1854 , Արքեպիսկոպոս մտած ապրանսոց արժէքը 47 միլիոն ֆրանքի կը հասնէր . և դուրս

քէն ոչ երբէք գայթակղեր ենք , և ոչ չար օրի- նակ ըլլալու բան մը տեսեր ենք :

Ներկորդ . Առանկ լուսաւորեալ ժամանակ մը (որտար ամեն մարդ իր հաւատքը կը ձանձնայ) . եղբայրսիրութեան դէմ , ատելութի յանելու պատճառ եղող գրուածներ բնաւ չենք ընդունիր :

Երբորդ , և ամենէն հարկաւոր , Հայք հե- ղեփկու են , մոլորեալ են , Քրիստոսի հոտին գաւթէն բաժնուեր են . կուղքք իմանալ կամ զիճել նէ , ահա ամեն գրուածներն կեցած , դաւ- ւանութիւննին յայտնի , երկու կողմանէ եկեղե- ցականներ ու ատուածաբաններ կեցած էք . Թող բանիւ և գործով , գրով , և ընդհանուր ժողովով , արդարութեամբ քննեցէք , խօսեցէք՝ ճշմարտութիւնը յայտնեցէք . թէ որ կուղք հակառակութիւններուն մէջ տեղէն վերնար : Բայց ժողովուրդը մի խառնէք , անմեղ ժող- վուրդը ձեր շահուն մի ճառայեցնէք , մեզի վե- ըրաբերեալ խնդիրներ չեն :

Մենք թէ հառակական և թէ՛ ռատուորչական Հայ աշխարհականքս , կուղքք և կը փափագինք այն աստուածային ճշմարտ սէրը և խաղաղու- թիւնը , որ մեր մէջը ունենանք . և գիշեր ցե- ընկ սրտանց կաղթենք աւ Վատուած , որ ձեր միտքերը հոգեւոյն սրբոյ շնորհիւ լուսաւորելով , մարդկային նկատմունքները մեկ զի ձգած , որ մը առաջ սա երկու եկեղեցիներուն միութիւնը զիւրացնելու հոգ տանիք և աշխատէք , որով երկու հարկուր այսչափ տարուանէ ի վեր եղած սոսկալի : գայթակղութեանց , և հոգեկորուստ չար օրինակներուն վերջ մը տուած կը լլայք : Չէ նէ , վայ , վայ աշխարհի գայթակղութեանց :

Հաստիական ճշմարտաւոր ու ազգասիր Հայք :

Երևան արքայապետի 76 միլիոն ֆրանքի օր
ընդամենը կընէ 123 միլիոն ֆրանք : Իսկ 1855ին
ներս մտած արքայապետը բարձրացաւ
53 միլիոն ֆրանքի և դուրս երևան արքայապետը
115 միլիոնի : որ ընդամենը կընէ 163
միլիոն ֆրանք : ըսելէ որ 45 միլիոն աւելցեր է :

Համար 1854 Աղեքսանդրայէն 2 միլիոն 106,
122 էքսպոզիցիոն ցորեն դուրս երէր է . (գրեթէ
1/4 էքսպոզիցիոն մէկ արտեպ կընէ) . որ 22 միլիոն
853-000 ֆրանքի արժէք մը կընէրկայացընէ : Իսկ
1855ին դուրս երևան ցորենին դուրսը հասաւ
3 միլիոն 472-000 էքսպոզիցիոն , որ 60 միլիոն 245
000 ֆրանքի արժէք մը ըսելէ :

Աղեքսանդրայի նաւահանգիստը մտնող և ան
կէջ դուրս ելող նաւերուն թիւը 1855ին հա
սու 4449 հատի , որոց ամենուն պարունակու
թեան չափը 913-216 թմո էր :

Մտնող սեւորեւելի 12 ամսաթուով
ըստ նոր տուճարի կըրէն :

Օգոստոսիս Աղեքսանդր Երկրորդ կայսեր
Թագադրութեան դիւանոր հանգէները խիստ
փառաւորութիւն և սրայմա օգով կատարեցան :

Ահա տիկ օտար տերութեանց կողմանէ եկող
արտաքոյ կորդի գետնանց սմանց անունները .
որոնք ներկայ գտնուեցան այս հանդիսին :

- Թուրքաստանի կողմանէ , Մէհէմէտ փաշան :
- Պարսից " Մուսնի կոմար :
- Մոնղոլ " Լըրտ Կրէնկիլ :
- Մաւրից " Լյաթերհաղի իշխանը :
- Հորանալից " Ֆրեւերիկ իշխանը :
- Բրուսից " Կուլլմա իշխանը :
- Պարսկաստանի " Դասիմ Խանը :
- Տանիսարդի " Տը Լէսէն սեպուհը :
- Սարաւեից " Դասթէլպորիզնէ :
- Նարբի " Տը Ռէճիսա ասպետը :
- Հասի " Դիճի եպիսկոպոսը :
- Պալիւսայի " Տը Պրէյ կոմար :
- Եւայն , Կայն , Կայն :

Թագադրութեան բարեբախտի առթիւ Ռու
սաց վեհափառ կայսրը յայտարարութիւն մը
հրատարակեց , որուն մէջ յետագայ կարգա
դրութիւնները և շնորհները կըկարգացուի :

1. Օրինուորական և քաղաքական միտալ մը
պիտի շնուի և վասն յիշատակի պիտի տրուի
այն անձանց՝ որոնք ուղղակի կամ անուղղակի
մասնակից եղած են վերջին պատերազմին :
2. Կայսր կայսերութեան բնակիչները 4 տարի
ղնուորական ծառայութեան անց պիտի ըլլան :
3. Կրթահարկը աւելի արգարութեամբ պիտի
բաժնուի յետ աշտրիկ :
4. Մինչև ցայտօր չլծարուած տուրքերէն 24
միլիոն ռուպլի պիտի բաշխուի :
5. Օգոստոսիս կայսրը 1826-1831 ամաց

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Որք զհայրենի քաջարութեանց հանդիսից
զկարգութեամբ իր ձեռքի ներքէն ի հոգւոյն
վառեալ յօժարակամութեան , յստակութեամբ
ի ըստ ընծայեցին յազգայնոց կարևոր ծանո
թութիւն անցից անցից վեհաքէն մեզ և զե
րարները , ի պսակ իւրեանց ազգասէրն ջանասի
րութեան զհետագով ներքուցին տարեալ ըզ
յաղմանակ : Կրթա մեղ երկրորդ քարտիկի
տակն տեսարանօք առաջնորդ գլուխ հանդիսաց
եալ զմերումն տահմային ազգասիրութեանն
զարմատ և զանցան վաղեմական առանց հիւս
ուածոյ բանիցն կեղծեաց հաւաստի հիմամբ
ճշգրտութեանցին :

Եւ ի նոստ երջանիկ մերս քերթողահայր
Մովսէս խորենայի՝ յետ գիտի քրոջ հայացի
մեր սկզբնական բարբառոյ՝ ստուգագոյն ևս
կարգաւ ի համաօրից կերպարան կենդանաբար
պատկերի ճիշտ և հաւաստի իմն համառօտեաց
զմերոցս նախահարց զճննդաբանութիւն ի ըս
տուգադիր քրոջն Մարիբաայ : Եւ այնքան
կարգաւորագոյն մինչդէռ որք ըզբազմաբազ
տութեան յանձին զբանբարն ստացեալ շնոր
հաց՝ զայլոց ևս ազգաց դուռնին սկզբնասիրու
թեան ի հասու քննութիւն զվեպան մատուցին ,
քան զամենայն ազգաց զնախասկիզբն ծագման

քաղաքական դատապարտելոց թողուի կըշնորհէ
6. Կայսերութեան բոլոր հրեաները ազատ
պիտի ըլլան զօրաժողովոյն վերաբերեալ իրենց
յատուկ տուրքէն որ կըծանրանար աննոց վրայ :

7. Օրինուորաց զաւկները զօրս անթուրութիւնը
կընուցանէր և կըկրթէր և այս պատճառաւ զօ
րաց բանակին մէջ կըդրուէին ուր կըպարտաւ
րէին ծառայել իբրև զինուոր , այս զաւկները կը
սեմք այժմ իրենց ծնողացը պիտի յանձնուի :

Բարձրագոյն Վրան Թագաճմանտան գլխաւոր
անդամներէն մեծարգոյ Վրիգոր էֆէնտին
Մարկոսեան , որ ժամանակէ մը ի վեր արքունի
բժշկական գաղտնի գաղղիներէն լեզուի գասա
տուութիւնը վրան առած է , այս օրերս Վաղ
ղէրէն գոյական անուանց սեփական վրայ տաճիկերէն ու
գաղղիներէն լեզուաւ գրքոյի մը շարագրեց , որ
օգոստոսիս Ինքնակալին հաւանութեանը ար
ժանի ըլլալով , ապուեցաւ : Եւ այս աշխատասի
րութեան փոխարէն մեծարգոյ Վրիգոր էֆէն
տին՝ օգոստոսիս Ինքնակալին հրամանաւ չոր
րորդ կարգի պաշտօնատար անուանեցաւ :

Վրիգոր էֆէնտին՝ վերջին պատերազմին սկիզ
բէն ի վեր պատերազմի պաշտօնէն դուրս կը
նստի . ուր իր պաշտօնն է տաճիկերէնի Թագաճա
նել պատերազմի պաշտօնատան և զաշնակից
բանակաց ու դեսպանատանց մէջ օտար լեզուով
եղած բոլոր թղթակցութիւնները : Մասնա
-

Չիղէյ անգղիացի զօրագետը , որ վերս
տեսուէ է երկրթութեան զօր միտք ունին շնե
լու Սեւեկից և Պարսիցի մէջ , մտերս հասաւ
ի Կոստանդնուպոլիս և շուտով պիտի մեկնի
Հալէպ երթալու . որդէսպի շնու երևութե
ճանապարհին զիծը քննէ : Եւ յայնքան համար
յատուկ հրամանագրիւր ստացած է բարձրագա
տիւ Սեւեկ-Աշտարգոսէն :

-Վրիգոր էֆէնտին իր Սեւեկից լրագրոյն մէջ
կըկարգացուի :

Վասարից գահընէ իբրև բարեխոս միջամուխ
պիտի ըլլայ արգիւրեալ համար զպատերազմը , որ
վերահաս է Թուրքաստանի և Վաստաղիներուն
մէջ : Եւ վասարից գետնանց որ ի Կոստանդնուպո
լիս , մտիւ տը Բորքէլ Օսմէն , արգէն տեղե
կութիւններ ընկալու Վէնայէն ըստ այժմ մա
սին : Եւ յայնքան մէջ Վասարից տերութեան
միջամուխ ըլլալուն պատճառները յայտնի են .
քանզի այս պատերազմին կրնայ մեծ փնասներ
ծագել Տալմոցիայի մասնաւորութեանը , այլև
ըստ քաղաքական մասին անակնկալ հետևու
թիւններ կրնայ ունենալ յիշեալ պատերազմը :

-Վէնայէն մտերս կըգրէն .
«Վէնայի օսմանեան նոր գետնան Վալիմարի
իշխանը արգէն քանի մը անգամ խորհրդակցու
թիւն ունեցաւ Պուլ կոմիտին հետ և կըսուի թէ

այս խորհրդակցութիւնները , Մուրու-Ալ ալա
քիայի իշխանութեանց խնդրոյն կըվերաբերին :
Կըհաստատեն թէ Թուրքաստանի գետնանը յա
նուն Բարձրագոյն Վրան , մեծ ազգահովութիւն
ներ տուած է ի մասին այս գործոյն : Վանդի
օսմանեան կառավարութիւնը միշտ միևնոյն կար
ծիքը ունի Վասարից հետ յիշեալ երկու իշխա
նութեանց միաւորութեան խնդրոյն վրայօք :

-Վասարից թի կըլլայ գրամանոց մը (պանքա)
հաստատուել ի Թիւրքաստան , Պանկա թիւրքաստան
ուամբ , որուն նպատակը պիտի ըլլայ օգնութիւն
մատուցանել այս ազատ նաւահանգիստին փաճա
ռականութեանը և արուեստից : Բնկերութեան
գրամագրոյս իր պիտի ըլլայ 10 միլիոն ֆրանքի .
այսինքն 20 հազար բաժին պիտի ունենայ : Իւ
րաքանչիւր բաժինը 500 ֆրանքի կազմուէր , որ
կընէ 10 միլիոն : Առայժմ իւրաքանչիւր բաժա
նորդ իւր բաժինն կէս դուրսը պիտի վճարէ :
Բնկերութեան տոկոսը 0/0ին 5 տոկոսով է : Եւ յո
գրամանոցին կառավարութեան ժողովը 15 ան
դամներէ բաղկացեալ պիտի ըլլայ . որոնք պիտի
ընտրեն մէկ նախագահ և մէկ նախագահի փո
խանորդ : Բլաւրու մաքուր շահէն հարուրին 5էն
մինչև 10 պահեստի գրամագրոյն մէջ պիտի
գրուի : Բնկերութեան կառավարիչները հարու
րին 12 պիտի առնուեն շահէն , գործակալները
հարուրին 3 և մնացեալ բաժանորդներուն պի
տի բաժնուի :

-Թուրքաստանի լրագրոյն կըմանուցա
նէ թէ հիմա հիմա Վասարից զօրաց բանակին
մէջ 12-000 հրեայ զինուորական կըգտնուին , ու
րոցմէ 500էն աւելին պաշտօնատար (օֆիսիէ) ,
բժիշկ կամ զինուորական համարակալութեան
գրամանոց մէջ գործակալ են :

-Թուրքաստանի լրագրոյն կըմանուցանէ թէ Վեճին
Բրիտանից վեհափառ Թագաճման , իբրև յիշա
տակ մարտի 33ին հաստատուած հաշտութեան
գաղտնագրութեան հաճեցաւ շնորհելու Վալիմարի
կոմիտին քթախոտի մեծաքանակի տուճի մը ա
ղանակներով զարդարուած և օրունկ իրայ Վր
րին Վեհափառութեան կենդանաբար նկարուած
է : Եւ յայնքան պատեհ առթիւ մտիւ տը Պիլլիկի
պաշտօնատարը ևս , որ Վաղղից գահընէ տե
սուցն է , կարևոր պիտի ըլլայ պատուական տուճի
մը (նեպէտեր) ընդունելու է :

-Ռուսաստանէն գրուած նամակի մը խօսքէ
րուն նայելով՝ զոր կաղէի ՏՕԿարի լրագրոյն
կըհրատարակէ , Եւրոպայի ըստուած կըզգոյն
գործը ընդցածի պէտ է : Վանդի Ռուսիային
պահանջածը ուրիշ բան չէ բայց միայն փարոսին
այսինքն մեծ լապտերին կանոնաւոր կերպիւ
վառուիլը որ խիստ կարևոր բան մըն է նաւա
րութեան համար , ազգահովել այնպիսի եղանա
կաւ որ ամեն ազգաց ընդհանուր օգտիցը արգելք
մը չըլլայ :

պատմագրութիւն անաչառու դատմամբ զհայրոցս
ուղղագոյն լինել խոստովանեցան , ի նախնի
հնազար , ժամանակագրութեանց քաղաքական
մատենագրաց՝ ի գիւնանցն Անուէի արքունի
խնամատարութեամբ ի ըստ ընծայեալ :

Եւ ահա անդանօք ըստ կարգի պատմի մեծին
գիւցաղանց քաջագիտի Հայկոյ Թորգոման՝ որ
հինգերորդ ծնունդ է ի Վրայ՝ մեզ հայկազանցս
լինել նախահայր : Եւ սակաւուք ինչ յետոյ
քան զըրումն վաղափուլ բերան՝ սակաւածեւն
կորովեօք ի զիմի հարեալ մեծին բանաւորաց
ամբարտաւանին ասեմ՝ Վերովթոյ՝ աղեղնահար
ստակել զիս ի պատերազմի . և ինքնիշխան
միապետել , զհայաստանեայց տերութիւն սկըզ
բնաւորեալ , հզօր միանգամայն և խոհեմ կառա
վար և աշխարհաշէն իշխան ոմն անուգական
երեւելով : Եւ յետ նորա որդիք իւր և թոռանք
յաջորդաբար , զհայրենի զարմասերութեանն
հայրական անուն յինքեանս կըլլով , զարմանա
ւոր հանդիսիւք փայլեալ :

Եւ ի յիս եռանդն՝ որ թէպէտ ի հայրենի
քաջամտութեանցն հոգւոյ յետնեալ բնաւին՝
այլ ի նոյն սերնդոց ծնունդ եմ յետին ժա
մանակի , զնորուն իսկ զմերս արմատոյն զհան
գէտս ի հազներգական պատմագրութիւնս ոտա
նաւորել ի յորդորանաց հարազատ աշակերտի
իմոյ հոգեծին որդւոյ՝ Վրիգորի Կոստանդեան :

որոյ եռանդեան վառումն առ հայրենի ազգին
պայծառութի ջահացայտ է և արծարծուն : Եւ
ի բեղմնաւոր ծնունդ բանաստեղծական հոգւոյ
ինչ արգեօք , և ոչ բնաւին , ի բաց տար :

Եւ զինչ ապա յանդիսութեանս յառաջա
մատոյց . հայրենասիրութեանն կայծ և յիս վա
քու իմն նշողիւք փայլակնաւոր ընդ մակարով
զբաղմանց անթեղեալ յորդորանօք նորին հարա
զատութե ոգւոյ իբրու մեղմաշունչ ինչ քաղց
րիկ հողմով յարձարումն զարթուցեալ մատոյց
աշխատիլ . ոչ որպէս արժանն է գիւցաղանկան
երոց կայմակրնիկէց բոցափայլութեան . այլ
որքան կարելին էր ինձ , չունելով իսկ և տեսու
թիւն անգամ նախնի հազներգութեանց մերոց
կամ օտար ազգաց յայս վաստակ յարացոյց ,
և ոչ և ո ի նոյն պիտանեգոյն գամբողջ հնախօս
մատեանս :

Եւս ներողամիտ ոգւով հանդիպել ազգեմ ,
զմեթեցողս , գիտելով թէ սիրան է արից մե
ծացուցիչ , և յօրհնաբանեալն բերանոյ բաղմա
նուէր լինել գովեցաւ լամայատուն քան զբազ
մարկան ի գանձանակն : Տուրքն յաւելորդաց՝
չէն շատամտոյց : Յայս իսկ և չէ ինչ ինձ փոյթ
երբէք . Օ պիլիս ընթերցցի արգեօք , թէ Ա
րիտաւորս : Ստոյգ խոստովանութիւն զանձնէ
վարսպան է ի կղակ պարսաւաբարց , թէ իցեն
յուշի :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ , 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ

Մեծին Բրիտանիոյ գեւորական վեճակաւոր լըրտ Սթրէթֆորտ տը Ռէտֆորտ անցեալ շաբթու կայսերական պարտը գնաց և իմաց տուաւ վեճակաւոր Սթրէթֆորտին թէ օգոստոսի մէջ Սթրէթֆորտին թաղուհին միտը ունի Օրոր քը լա յարեւելիք ըսուած մեծարգոյ կարգին շքանշանը մատուցանելու և որին Վեճակաւորութեանը :

— Կըսուի թէ Բրիտանիոյ թագաւորը և Բորթուկալի թագաւորը ևս միտը ունին իրենց առաջին կարգի շքանշանները մատուցանելու օգոստոսի օմանեան կայսեր :

— Կայսերական փողերանոցը աղամաններով զարդարեալ խիստ մեծազան քառամանեակ մը կը շինուի , զոր օգոստոսի օմանը Վաստրիոյ կայսրուհւոյն ընծայ պիտի յազարկէ :

— Բարձրագոյն արքայադուստր Վեճակաւոր զբոսն ըրած նոր կարգադրութեանը համեմատ , Մեծին Բրիտանիոյ ոտանաւոր զօրոց թիւը խաղաղութեան ժամանակ , 87,500 հոգի պիտի ըլլայ :

— Երկրորդ փոխադրութեանը Վոլոյս փաշային որդին փեմափայլ Իշամի փաշան ամուսնոյ 13ին հասաւ Ի մայրաքաղաքս Վեճակաւորի պալատը : Յայտնի է որ Իշամի փաշան նշանուած է օգոստոսի օմանը Վոլոյսին մէկ դասեր հետ :

— Վեճակաւոր լըրտ Սթրէթֆորտ տը Ռէտֆորտ և լըրտ Էյրնս ծովապետը , ընկերութեանը գեւորականաց զխաւոր գործակալաց և յիշեալ ծովապետին պաշտօնատարաց , անդեալ շաբթու բարձրագոյն Ռէշտ փաշային ընկերանք ճաշի գացին , յառաջագոյն այցելութեան երթալով Կորին Բարձրութեան սրահոյն Վեճակաւոր փաշային , որ ինչպէս յայտնի է , օգոստոսի օմանը Վոլոյսին փեսան է :

Պօտերս Բարձրագոյն Գուռը կայսերական հրովարտակ մը հրատարակեց Ի մասին աշխարհամարտի . որուն թարգմանութիւնը հետեւեալն է :

Կայսերական կրօնարար :

Վեճակաւոր կրօնարար յառաջ բերել այս տեղ աշխարհամարտը ընկերային բոլոր ժողովրդաց թիւը արձանագրելու օգուտները . որ շատ մեծ են թէ սոցիալական կառավարելու համար և թէ քաղաքական կառավարութեան վերաբերեալ ուրիշ գործոց համար : Իւստի այս կանոնին համեմատ երթալու ուղիով , ժողովրդաց արձանագրութիւնը այսինքն աշխարհամարտի գործը զըսուեցաւ քանի մը անգամ : Ի այց վերջին աշխարհամարտին մինչև ցայտօր շատ ժամանակ անցաւ . վասնորոյ հարկաւոր է այժմ հին արձանագրութեանց թիւերը ուղիով , իմանալ այժմեան ժողովրդաց ճիշդ թիւը և բազմաթիւ ստալոնոյն հետ : Ե այս բանը ձեռք բերելու համար հրաման տրուեցաւ նոր աշխարհամարտը ընկերային : Գործակալներ և գրողներ պիտի սահմանուին այս գործոյն համար և պիտի յազարկուին մայրաքաղաքին , Իսկիւտարի և Պոսֆորի զանազան կողմերը՝ արձանագրելու համար արու ժողովուրդը առանց կրօնական խտրութեան և առանց դուրս ձգելու սով որ ըլլայ :

Կը օմանեան հպատակները ուրիշ հպատակներին դատելու համար , իւրաքանչիւրը սենեկի մը կամ իրաւագիր մը պիտի ընդունի Ի վիճակութիւն իւր անձին , և այն գիրը պիտի պարտաւորի ցուցնել ամեն առթի մէջ , թէ իւր տոցուածքը ձեռք ձգելու , թէ ժառանգութիւն ստանալու և թէ ամուսնանալու համար :

Վստ կարգադրութիւնը կրկնակի օգտակար է . քանզի խաղաղութեանց առաջը կանոն , որ կը ձգուի անձնական ծուռ տեղեկութիւններէն զորս ոմանք կը համարձակին տալու , և որոնք աղէտալի և գէշ ազդեցութիւն մը կը պատճառեն գատերու և ուրիշ հրապարակական գործոց մէջ : Ուստի օգոստոսի օմանը Վոլոյսին փաշան օգուտի իւր հպատակաց թէ արականաց և թէ իգականաց , յետ այսորիկ մէյմէկ տունակ պիտի յանձնէ իւրաքանչիւրոյն , որուն մէջ իւր կայսերական կնիքը պիտի ըլլայ :

Բաց յայտնանէ , շէճիրին 1273 ամին Սուհարեմ ամեն սկեալ , իւրաքանչիւր գերդաստան , իւր մէջը թէ ծնունդ և թէ մահ պատահելու որ ըլլայ , իմաց պիտի տայ իւր թաղին իմամին կամ մըթթարին , կամ քահանային կամ

խոխամին , կամ վերջապէս որեւիցէ պաշտօնատարին որ սահմանեալ պիտի ըլլայ այս բանին համար , և այն պաշտօնատարը պիտի ուղղէ իւր թաղին աշխարհամարտին արձանագիրը և պիտի յանձնէ քաղաքին ստիկանութեան գրասենեակը :

Վստ օրինակ է օգոստոսի օմանը Վոլոյսին բարձրագոյնը , որ Ի գործ պիտի գրուի : Վախարհամարտը քանի մը օրէն պիտի սկսի և արդէն տեղեկութիւններ տրուեցան այս գործոյն համար սահմանեալ պաշտօնատարաց որպէսզի արձանագրութիւնը ըլլալու օրը ծանուցանեն . քանզի նոյն օրը իւրաքանչիւրը պէտք է որ իւր թաղը գտնուի : Յայտնի է ամենուն որ այս կարգադրութեան մեծ օգուտներ կը ձգուի : Ուստի ոչ ոք պէտք չէ որ խոյս տայ այս բանէն , այլ ընդհակառակն ազատաբար ու յօժարամիտ հոգատակ պէտք է որ արձանագրուի : Ուստի այն անձը , որ արձանագրական մատենից գոցուելէն ետեւ , գրուած չըլլար , ինքը պատասխանատու պիտի ըլլայ անոր հետեւութեանը : Առաջիկայ ծանուցումը յատկապէս հրատարակուեցաւ , որպէսզի իւրաքանչիւրը ըստոյնով վարուի :

ՔԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈՒՆԻՔ

Չփրակա , 21 Սեպտեմբեր :

Վեճակաւոր Սթրէթֆորտ փաշան հրաման ընդունելով Բարձրագոյն Գուռին որ իզմիրէն չեմեկին մինչև իւր յաջորդին գալու , վերստին ձեռք առաւ նահանգիս կուսակալութեան գործըքը , զորս յանձնուած էր Կարգադրութեան մեծագոյն Օման Եփեսոսին : Ի վերայ այս ամենայնի կը հաստատեն թէ նահանգիս նոր կուսակալ վեճակաւոր Մահմաւ փաշան պիտի չուշանայ Գուսակալին իզմիր գալու :

— Պարոնայք մօսիւ տը Վալլէրթ և մօսիւ տը Զօթիղերթ , որ Վաղղիոյ տերութեան բարձրագոյն ժողովոյն անդամք են , և որոց կոտորուածու պորէն հանն ընին ծանուցիւր նախընթաց թերթի մէջ , անցեալ շաբթու գաղղիական շոքեւաւով Կորթիք և սուրբ Կրօնադէմ գացին :

— Իվան Բասկէվիչ իշխանը , որ հռչակաւ որ մարաշախ Բասկէվիչին որդին է , երկրորդ խորհրդի քարտուղար անուանեցաւ Փարիզի Ռուսաց գեւորականտան :

— Վոսկուայէն կը գրեն թէ Վեճակաւոր վեճակաւոր կայսեր թագադրութեան փառաւոր հանգեաներուն և տօնակալութեանց ներկայ գլուխուելու համար խիստ շատ բազմութիւն մեծամեծ անձանց ամեն կողմէն և կած է յիշեալ մայրաքաղաքը , և այս պատճառաւ ամեն բան չափին աւելի սղած է մանաւանդ տներուն վարձքը : Վոսկուայի երեւելի վաճառական մը միայն մէկ սրահի համար 8000 տրամթ թուղին (գրեթէ 160 հազար զիշ) վարձք վճարած է կրտսն , միայն մէկ սրահի համար որ երկու պատահան ունէր այն փողոցին վրայ , ուսկից պիտի անցնէր կայսերական ուղեկցութիւնը :

— Տոտեան մեծարգոյ Սրահ Ընտրել աղան որ արքունի պաշտօնի մը Ռատոս և Վիրտ գացած էր ամիսէ մը հետեւ , երկէ երկոյն Վալլէրթ անուն օմանեան շոքեւաւով հասաւ Իզմիր և այսօր վերստին կը մեկնի Վ. Պօլսու գառնալու :

— Շեռապարական գիծով հասած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն թէ Վախարի թագաւորը չուղելով ականջ դնել Մեքղիոյ և Վաղղիոյ բարեկամական ազդարարութեանցը , այս երկու տերութիւնները իրենց գեւորականները կուսակալ չըն Վախարի : և ու անգլիական և գաղղիական նաւատորմը մը արգէն հասեր է Վախարի :

ՔԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈՒՆԻՔ

Չփրակա , 21 Սեպտեմբեր :

Վստ շաբթու 4 կողով ափին 154ի և 13 կողով 151 զիշ չեմեկին վաճառեցաւ : Վստ 1400 հակ տարն 310-320 զիշ կը կը ինարը ծախուեցաւ : Երբ հնձայն ձեհրիին գինը 7/3 զիշ է : Պայամուրուի մետաքսին օխան 290 զիշ է . և Պրուսայինը 305 : Թուրքերը ըստ անսակին կը վաճառին 85-140 զիշ վաճառականի ապրանքը և 160-200 զիշ ընտրեալ ապրանքը : Թիւրքի սե չամիլը 86-95 զիշ կը կը ինարը : Պէյէրձէ ըսուած կարմիր չամիլը 90-125 :

ՃԱՆԱԿԱՆ ԿՈՒՆԻՔ

ՏԵՍԵՐԱՆ

ՀԱՆՈՒՄՅՆ ՀԱՅԿԱՆ ԱՐԱՄԱՅ ԵՒ ԱՐԱՅԻ

ՕՐՈՒՅՈՒՆԵՆԸ

ՍԵՏԱՆԻՆ ՏԵՐ ՅՈՎՀԱՆ ԱՆՆԱՆԵՑԻ

ՆՈՒՐԻՆ ԱՌ

ՊԱՐՈՒՆ ԳՐԻԳՈՐ ԿՈՍՏԱՆԴՆԵԱՆ

ՕՐՈՒՄԻՆԻՆԸ , 1856

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԵՂԱՐՄՅՈՒՆ ՏԵՏԵՐԱՆ

Վստ շաբթու օրինակի պարտաւոր գրոյն մեծարգոյ կը ըլլալը արդէն ծանօթ է ուսումնական կասարկութեանը իւր երկու ուղիւ աշխարհագրութեանը , Երկրային շախմատի և Ուիլիամ շախմատի անոնեակալ Բանաստեղծական հագեցեալութեանը , ըստ վերջիշաբթու Տեսուարանէն Ետը ընտրէ :

Վախարի աշխարհագրութեանը Ի լոյս ընծայեցաւ ծախմատի մեծարգոյ Կոստանթնուպոլիսի արդիւնք և նորիցայն Ի նման առարձակագրի երկոյնին կանոնը . Ետը մեծարգոյ կը ըլլալին . որուն այս գործոյն կամար շախմատի յառաջընթաց արժան կանոններէն ըստ Բանաստեղծական մեջ կը արարուի Ի վերջիշաբթու յարգոյ կասարկութեան : Վստ նորագոյ մարտին գինը 20 զուռն է , ինչպէս :

ԱՌՈՒՂՁՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՆՆՅՈՒՆ

Գեղանապ Թովմայի Հրուսէ :

Վստ անգլի զեղը , որ բողոքող բազմաթիւ անգլո-բար խոսերէ , չեպարտեալ իւր մէջ ոչ մէկի և ոչ ուրիշ վնասակար գոյացութիւն մը : Արդիւնք քաղաքի փախուցիկ և մատաղ մանկաց ու խիստ անար կազմեալ շախմատ , նոյնպէս շատ և հաստատուն է արմատախիլ ընկերութեանը զհիւանդութիւնները անհնար խիստ ու ժողովուրդներէ : Բաց յայտնանէ կասարկութեան անխոստ Ի մասին իւր անգործութեանը և հետեւութեանը : Վստ զեղը անուանելով , կը հնարաւոր և միանգամայն կը փախուցանէ անհնար անհնար զհիւանդութիւնները որ և իցէ աստիճանի հասած ըլլան և որպէս հին ժամանակէն անարմատացեալ ըլլան : Հազարաւոր մարդիկ բժշկեցան այս զեղը գործածելով , որոցմէ շատերը գերեզմանին գուռը հանն ընկերական , ինչպէս յարատեւութեամբ վերստին ստացան իրենց առողջութիւնը , և կը կրօնական գործութիւններին ձեռք բերին երբեք չըլլաւ անհնար զեղերին յոյսերին կարեւոր բարեկարգի :

Վստի սաստիկ անտոցեաները յուսահատութեան մէջ թող չլինան . այլ արժանաւոր փորձը ընեն այս պատեական զեղին ազդու անգործութեանը , և շատով ինչը քաջաւոր չութիւնը ստանալու բարեբաղդութիւնը պիտի ունենան :

Վստ յարգեցեալ զհիւանդները , որպէսզի որպէս կարելի է , փութագրուին հոգ տանին գործածելու այս բժշկարար զեղը հետեւեալ խօսքով խօսուած :

- Բնագրական շէրթ (Ֆիլիպ Էնթերմիթանթ) :
- Շէրթապարութիւն (սամթ) :
- Վարդոյս մորթոյն վրայ եղած բիծերու ակտը :
- Բուրեղական շէրթերը : Մարզ (գաֆրա) :
- Թորքացաւութիւն , կամ Թորքային տկարութիւն :
- Կուսակալութեան (սամթի) : Չորքորութիւն (սուրա) :
- Օճիկ (եղանակ իւր) : Ինթ (սանթ) :
- Կանանց ամսական օրինաց անկարգութիւնը :
- Երկու տեսակ շէրթերը : Ուսուցաւութիւն (նիդրիս) :
- Գլխացաւութիւն : Գլխացաւութեան օրինակ :
- Բորքորութեան (եղանակ) : Գառնի (սարք) :
- Լեղիկ (գառա շիւր) : Կուսակալութիւն :
- Երկու տեսակ տկարութիւն (նիդրիս) :
- Տեւաւտեւութիւն (մայար) :
- Յօդացաւութիւն (քիւսմիթ) :
- Վարդապարութիւն : Խոյ պարանոցի (սուսա) :
- Երկրորդական զեղը գաղղիական ակտի :
- Ինթ երկու տեսակ և միջանոցի (կուսակ) :
- Սաստիկ ջրացաւութիւն (սարք) :
- Ուսուցաւ (չիւսմ) : Կեղք (իւսմ) :
- Ամեն տեսակ որբերը (սորք) :
- Վերջոյ խոսան ակտերը (Գուռնի իւր) :
- Թուրքութիւն և նուազումն ուսուց , որ և իցէ պատճառներէ ծագած ըլլան :

Վստ զեղանակները կը վաճառուին Ի Լոնտոն միտը Թովմայի Հրուսէին գործատունը , որ է ՄԵՐԵՄ քառուած Բայր թիւ 244 . Իսկ օտար երկրները զվաւոր զեղանակները կը գտնուի . Իզմիրի մէջ սինթոս Անիլը : Չիւստի զեղանակները խառնութիւն կը ծախուի . որ Ի Տրանսիլիան թագա Մուրադ Կէ ծագեալ ըստ ամ փողոցը թիւ 50 :

Վստ զեղանակի տուիւրը զանազան մեծութեամբ են , և կը վաճառուին 8-21 և 52 զուռուշի իւրաքանչիւրը , և անմէն մեկուն մէջ տպեալ ծանուցալի մը կայ , որ ինչեպէս զեղանակի գործածութեան վրայը մարտնաման տեղեկութիւններ կուտայ , գաղղիական , անգլիական և շոքեւիկ լեզուաւ :

Վստը Թովմայի Հրուսէի իւր այս զեղանակի համար Անիլիայի Երբ քաղաքը ևս նոր գործատուն մը հաստատեց , որ կը անուի Ի Միլլան 1 Էն փողոց , թիւ 80 :

Հրատարակիչ և տէր լրագրոյն , Գրուսէ Գ . Պալլարիսիան :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԱՄԱՅՈՒՆ ԱՐԱՄԱՅԵԱՆ